

Összefoglaló

EduMAP – Szeminárium (2016. október 15., Szeged, SZTE ÁJTK)

1. Tóth Judit, a program koordinátora köszöntötte a résztvevőket, akik a kutatási szférát, a civil szektort, a kormányhivatalokat, jogvédőket és a képzőhelyeket képviselik. A rendezvény célja a párbeszéd szélesítése e szereplők között.
2. A nyitóelőadásban Tóth Judit összegezte a Horizon2020 kutatási keretéhez illeszkedő EduMAP résztvevőit és célkitűzéseit, hogy minél több ma inaktív, képzettség, munka és jövedelem nélküli fiatal felnőtt esélyt kapjon az aktív európai polgárrá váláshoz. A projekt kontextusát négy kapcsolódó kutatás eredményeivel mutatta be. Ebből kitűnt, hogy a magyar lakosság legfeljebb 60 százaléka lenne hajlandó dupla fizetésért valamilyen átképzésben, felnőttképzésben részt venni, és kevesebb, mint a fele idegen nyelvet tanulni, egy 2001-es felmérés szerint. A millenáris (ma 15-30 közötti) fiatalok 18 országra kiterjedő reprezentatív vizsgálata is jelzi, hogy a magyar megkérdezettek tisztában vannak ugyan az oktatáshoz hozzáférés egész életre kiható minőségével, és követelik is a költségvetésből e célra történő nagyobb ráfordításokat, de nem bíznak sem a politikusokban, sem a közpolitikai intézményekben. Emiatt nem számítanak a következő évtizedekben jelentős fordulatra, és a jövőjüket sem Magyarországon képzelik el, folytatódik a kivándorlás. Bár a megkérdezettek harmada a vállalkozói szektorban vagy az üzleti életben, negyedük az innovációs, vagy komoly ismereteket igénylő (orvosi, jogi, művészeti területen) szeretne dolgozni, a tudást, tanulást csak munkaerőpiaci szempontból értelmezi a maga számára. A Nemzeti Fenntarthatósági Tanács 2014-re vonatkozó jelentése számos adattal támasztja alá, hogy csökken az oktatásra, K+F-re fordítható források reálértéke, miközben nem csökken a súlyos anyagi deprivációban élők, a fiatal munkanélküliek és a korai iskolaelhagyók aránya, azaz folyamatosan újratermelődik egy alapvető kompetenciákkal, tanulási képességgel nem rendelkező társadalmi réteg. Az Európa2020 magyar célkitűzéseitől messze vagyunk, és a képzettségi mutatók az EU és az OECD átlag alatt maradnak ezért még hosszabb ideig. Az egész életen át tartó tanulás (LLL) Nemzeti Stratégiája sem határozott meg olyan költségvetési garanciákat, amely a mai 1-2 százalékos felnőttképzési ráfordításokat vagy támogatási módozatokat érdemben bővítené. Így még több hárul a jövőben az érintett felnőttekre, a cégekre, munkáltatókra és civilekre. A régióban nem minden vizsgált országban (SL, CR) ilyen szomorú a helyzet, mint Romániában, Bulgáriában és Magyarországon. A projekt a források hatékonyabb felhasználását akarja mindezt előmozdítani.
3. Bozsó Renáta áttekintette, hogy a rendelkezésre álló statisztikák alapján a fiatal felnőttek egyre nagyobb százaléka válik sérülékeny, az átlaghoz képest hátrányos csoporttá. Noha öregszik a társadalom, a 15-29 évesek alkotják ma a lakosság 18 százalékát, azonban a tankötelezettség leszállítása ellenére sem ment a tanulmányaikat be nem fejezők aránya 12 százalék alá. Akik sem alap, sem középfokú végzettséget nem szereznek, azaz teljesen kirekesztettek lesznek. Ma e célcsoportba tartozó száz fiatalból 12 se nem dolgozik, se nem tanul (NEET). A sérülékeny rétegek köre egyre bővül: az alacsony/semmilyen végzettségűek, a cigányság zöme (lakosság 7 százaléka), a külföldi idénymunkások (harmaduk legfeljebb általános iskolai

végzettségű), valamint a fogyatékkal élők, akik önbevallás alapján a lakosság 5 százalékát teszik ki (felének legfeljebb általános iskolai végzettsége van) biztosan ide számítanak. Nem látható olyan társadalmi mobilitási lehetőség, amely ezt a trendet megállítaná.

4. Farkas Erika igen alapos körképet adott a magyarországi felnőttképzésről, bár a statisztikai adatok rendszerszerű okokból hiányosak. Noha 2015-ben az EU-ban a középmezőnyben volt Magyarország, a felnőttképzésben résztvevők aránya még a közmunkásokkal (hivatalból beiskolázott alacsony képzettségűek) együtt is csak 7,1 százalékos, ami még az EU átlagtól is 3,6 százalékkal elmarad. A felnőttképzés – noha az érintettek nem csak foglalkoztatási és versenyképességi szempontokat látnak benne – 2013-tól egy szűkített törvényi fogalommal alkalmazandó: csak az iskolarendszeren kívüli, 16 év felettiük olyan képzését jelenti, amelyet a közigazgatás engedélyezett. Ebből kifolyólag, a teljes felsőoktatás és az állami támogatáson kívüli (pl. cégen belüli vagy civil szervezeti, különböző kompetenciákat fejlesztő, nem szakmai) felnőttképzések a törvényen kívül kerültek, azokra legfeljebb a fogyasztóvédelmi szabályok alkalmazandók. Ugyanakkor képzésben évente 6-800 ezer ember vesz részt, 2015-ben 731 ezer fő, miközben 1526 képzőhely szerepelt az engedélyezési listán és annak 18 ezer programja. További gond, hogy a felzárkóztató képzések aránya csak 1 százalékos a teljes államilag támogatott rendszerben, azaz a leginkább rászorultakra jut a legkevesebb forrás. A finanszírozás terhei is aránytalanok: a munkaadók közvetlenül 40 százalékos, a résztvevők 22 százalékos, a többi pedig az uniós forrásokból és a munkáltatók adóiból összegyűlt költségvetési befizetésekből tevődik össze. Másként fogalmazva, a költségvetés saját forrásaiból csak 1 százalékot fedez a felnőttképzésben, mivel a munkáltatók közvetlenül és közvetve szinte 78 százalékosan fedezik a kiadásokat a szigorított adóztatási, járulékoltatási rendszerben. A növekvő emigráció hozzájárulhat a felnőttképzés fejlesztéséhez, mert a hazai munkaerő tartalékot gyorsan ki kell képezni a munkaerő-hiányok pótlására. Szükség van ezért egy új statisztikai adatgyűjtési és monitorozó rendre (az összes képzésre terjedjen ki, ne csak az engedélyezettre); egy egységes irányítási rendszerre (ma 3 tárcához tartozik a téma); növelni kell az általános, azaz nem szakmai, kompetencia-fejlesztő képzések körét (pl. csapatmunka, időgazdálkodás, önmenedzselés); pénzügyi ösztönzést kell nyújtani a felnőttképzéshez (adókedvezmények, megtakarítási számla, cafeteria kiterjesztése, díjkedvezmények), hogy a lakossági attitűd a felnőttképzéssel kapcsolatosan javuljon. A jó gyakorlatok kiválasztása azért is fontos, mert kínálati piac ugyan van, de nincs elemzés a felnőttképzési programok sikeréről, hatékonyságáról. Javasolható a TÁMOP keretében a hátrányos helyzetűek foglalkoztatását elősegítő program (148 ezer főnek, 111,3 milliárd Ft-ért) és a felnőtt lakosság nyelvi, informatikai képzését célzó programok (100 ezer főnek, 13 milliárd Ft-os, továbbá 2,5 százalékos résztvevői önrészt is tartalmazó) programok sikerének elemzése.
5. Hangya Dóra saját szakmai és civil szervezeti tapasztalatai alapján foglalta össze, hogy a fogyatékkal élők mennyiben kerülnek hátrányba a képzés, a foglalkoztatás és a jövedelemszerzés terén. A fogyatékos fogalmát az ENSZ a fogyatékos személyek jogairól szóló egyezménye (2006) határozza meg, továbbá a hazai törvény a fogyatékosok egyenlő bánásmódjáról (1998) és az antidiszkriminációs törvény (2003). Ugyanakkor itthon ez konkurál a megváltozott munkaképességű személyek fogalmával, bár nem azonos jellegű hátrányokról van szó. Ezek közös eleme, hogy hiányzik az egyenlő társadalmi részvételi lehetősége ezeknek

az embereknek, továbbá zömüknek legfeljebb általános iskolai, és esetleg egy szakmai végzettsége van. Az biztos, hogy csak integrált iskolai képzés révén tudnak a fogyatékkal élők továbbtanulni, bár nincs elég tanári (szülői) felkészültség az integrált oktatáshoz. Az Európai Fogyatékosági Stratégia és az Országos Fogyatékoságügyi Program is szorgalmazza e csoport képzését, a rokkantsági és a rehabilitációs ellátások szabályai azonban ezt nem segítik elő. Másfelől, a felnőttképzési engedéllyel rendelkezők zöme sem felel meg a jogszabályi előírásoknak, hogy egyenlő esélyeket (pl. akadálymentesített épület, leolvasó, scanner, speciális oktató) nyújtson a fogyatékkal élő jelentkezőknek, de már a képzésre utazás is hasonlóan gond, és számos pályázatban bár lehet útiköltséget adni (VEKOP, EFOP), de az a tömegközlekedéssel utazni nem tudókat eleve kirekeszti. Egy friss kutatás éppen azt bizonyítja, hogy a képzőhelyek sincsenek tisztában minden előírással, és nem tudják, hogyan kellene érdemben együttműködni a fogyatékkal élő jelentkezőkkel, hallgatókkal.

6. A vitában több fontos javaslat hangzott el a reprezentált szervezetek tapasztalatai és az általuk képviselt igényei alapján:
 - a. Nagyon fontos lenne kutatni, hogy milyen akadályok miatt nem motiváltak a felnőttképzésben való részvételre az alacsony iskolai végzettséggel és a szakképzettség nélkül élők. Ebben az iskolai kudarcoktól kezdve, a település jellegéig, és a tanulási nehézségekig sok, egyformán jelentős indok lehetséges, de erről célzott vizsgálati adatok nincsenek.
 - b. Hasonlóan fontos lenne azt vizsgálni, hogy a felnőttképzésbe bekerültek miért morzsolódnak le, mi kellene, ami a képzésben bent tartja a felnőtteket.
 - c. A képzésbe bekerülés és bent maradás, a képzésre vonatkozó motivációk kutatása, valószínűleg csak akkor hoz eredményt, ha a kisebb-nagyobb közösséget (háztartás, család, lakókörnyezet, utca/falu) együttesen veszik figyelembe, azaz nem az egyes tagok egyes problémáit kezelik (pl. a tanulás értékét nem elég, ha csak egy gyerek érti meg, de a szülők, a nagyobb testvérek felnőttképzése, rehabilitációja, szociális és egészségügyi támogatása együttesen szükséges a jövőképhez). A komplex személet új elvárás a felnőttképző-szakemberekkel, intézményekkel szemben.
 - d. Az inter-szektorális együttműködés a munkaügyi, szociális, gyermekvédelmi, foglalkoztatási és képzési igazgatás, és az ellátó intézmények között ma teljesen hiányzik, ezt kell megfelelő eszközökkel létrehozni.
 - e. Sokkal több forrást kellene biztosítani a nem-szakmai, hanem az emberek szociális intelligenciáját, társas együttműködését, kreativitását, önismeretét célzó tréningekre. Ugyanis a szakmai ismeretek hamar elavulnak, de ezek a készségek mindig fontosak és alapvetőek. Ezek között kiemelkedő lenne a tanulási módszerek elsajátítása, mert ez ma az iskolai képzés egyik gyenge pontja, valamint a tudás értéként kezelésének általánossá tétele.
 - f. A kormányzat nem támaszkodik a fogyatékkal élők, romák, érdekképviselőket ellátók civil szervezeteire, pedig ezekben számos szakember dolgozik, sok tapasztalattal bírnak, amelyet meg kellene ismerni, és hasznosítani kellene a

stratégiák, jogszabályok, pályázatok állami, közigazgatási kidolgozásakor. Nekik a komplex támogatási intézkedéseknél az egyéni igények felmérése és azok feltételeinek meghatározása terén is nagy szerepet kellene adni.

- g. A munkáltatók és munkavállalók egymásra találása nehézkes, sok a kölcsönös előítélet a képzetlenekkel, romákkal, fogyatékkal élőkkel szemben és fordítva. Ezért nagyon fontos lenne a közvetítők megtalálása (egyházak, civil szervezetek, önkormányzatok), valamint a közös projektek, amelyekben az előítéletek csökkennek és a kölcsönös előnyök a munkáltató és a potenciális munkavállaló közt felismerhetőek (pl. a cégek társadalmi felelősségi projektjeiben dolgozhatnak együtt a céges önkéntesek és a fogyatékkal élők, romák, helyi szegregáltak).
 - h. Az állam alakítson ki stabil, több évre szóló adózási kedvezményeket a sérülékeny csoportok képzése, felzárkóztatása, foglalkoztatása terén, mert e nélkül a többi felsorolt erőfeszítés átmeneti eredményeket hozhat csak.
7. A résztvevők mindannyian hasznosnak ítélték a szemináriumot, és közös kérésük a folytatás az EduMAP projekt keretében. Mindezt segíti, ha az előadások anyaga hozzáférhetővé válik a projekt egyetemi honlapján.

Készítette: Pongó Tamás